

Anno/An XX. N. 233. Novembre/Noiembrie 1991

EUROPA SI NEAMUL ROMANESC

FOAIA MISCARII ROMÂNE PENTRU UNITATEA EUROPEI

Mensile. Spedizione abb. postale Gruppo III 70% - 00187 Roma, Foro Traiano 1/A, Tel.(06)679.77.85

ROMÂNIA ÎN EUROPA DE AZI ȘI EUROPA ROMÂNIEI DE MÂINE

În actuala configurație a Sud-Estului European, România este statul cu cea mai solidă structură, cu cel mai numeros popor -dacă pe moment nu și cu cel mai mare teritoriu - în orice caz cu teritoriul cel mai puțin amenințat dinăuntru de o explozie care să-l împartă în bucăți.

Teritorial, noi suntem, fără Basarabia și Bucovina de Nord, ceva mai mici decât Marea Britanie cu Irlanda de Nord, dar cu câteva mii de kmp mai mari decât marea insulă engleză. Ceea ce face foarte relativă noțiunea de «țară mică» sau chiar «mijlocie» aplicată României. În ce privește statutul nostru teritorial și demografic în Europa Centrală și Răsăriteană, dacă lăsăm Germania, care aparține «Occidentului» (chiar dacă atâtea interese o împing spre răsărit), România vine în al treilea rând după Urss și Polonia, și va fi pe al patrulea loc în ziua când Ucraina va deveni independentă. Această inferioritate teritorială și demografică este compensată însă de doi factori: cel geopolitic și cel istoric-geografic.

Importanța pe care situarea lui în Europa o conferă poporului român a fost remarcată încă de celebrul nostru inamic Robert Roesler, enervat de această realitate și profet plin de năduf al «Imperiului dacic» (termen cu care denumea România Mare ce s-a înfăptuit la numai 47 de ani de la apariția vestitelor sale *Romänische Studien*). Cât privește avantajul de a avea hotare istoricește clare, de a-ți ști marginile până unde te poți întinde și la care poți aspira, în timp ce alții sunt împinși când spre răsărit când spre apus, N. Iorga a spus-o foarte clar. Ceva din buna rânduială și din simțul măsurii și al limitei, proprii firii noastre, vine poate și de aici, nu numai din spiritul latin al strămoșilor!

Obiectiv, deci, România are toate premisele geopolitice, demografice și teritoriale pentru a desfășura o operă de construcție europeană cu importanță decisivă măcar pentru jumătatea noastră de continent. Dar nu numai pentru ea. Căci, la fel ca în trecut, când am stat în calea imperialismului otoman în drum spre Viena și Roma (unde visa

Baiazid să dea calului ovăz, dar i s-a poticnit la Rovine!), iar apoi în calea expansiunii Rusiei spre Constantinopol, mai totdeauna dramele și luptele Românilor s-au implicat în destinul Europei întregi, suportându-i tragediile, dar uneori luându-le asupra-i și ușurându-i pe alții de ele! Pe măsură ce noi înșine și alții din afară vom învăța istoria altfel decât s-a făcut până acum, vom descoperi României un statut european ce nu are nimic de a face cu cel ce ni-l evaluează analfabetismul geografic și istoric al unui Occident incapabil să vadă Europa dincolo de Viena și să nu confunde între ele capitalele Ungariei, României și Bulgariei.

A vorbi de «intrarea României în Europa» înseamnă a uita că Europa a luat naștere pe malurile Mediteranei elenice și în umbra Carpaților geto-dacici, nu pe malurile Senei sau ale Potomacului. Roma, cu care începe «Occidentul», vine abia în al treilea rând.

Cu Grecii antici, umanitatea europeană a descoperit *spiritul*. Cu Tracii legendarului Orfeu și al zeilor Dyonisos și Apollo, coborâți din nord pe Olimpul elenic, a descoperit *sufletul și muzica* - produsul lui cel mai caracteristic, la care adăugăm secretul medical al vindecării trupului prin forța sufletului și minții echilibrate, precum și credința în nemurire și «într-o lume mai bună», dincolo de zarea vieții de aici. Cu Roma avea să descopere *statul și justiția*.

Suntem, deci, împreună cu anticii Eleni și cu Romanii, la temelia acestui continent și ne găsim pe locul nașterii sale. Către propria casă nu avem nevoie să ne deschidă nimeni ușile!

Avem o bogăție fără seamăn de aparat: propria noastră agoniseală de suferință umană și de speranță. Într-o zi în care se va ridica iadul de peste noi și vor regăsi bucuria de a fi oameni și de a trăi ca oamenii. Dar iată, «experții economici» ai Europei vin să ne prăvălească în mizerie și disperare, aplicându-ne rețete ce nu urmăresc însă-nătoșirea noastră ci scoaterea noastră din

categoria concurenților. «Intrare în Europa», «Reformă», «Tranziție» sunt false denumiri aruncate peste un astfel de infern, față de care abia de aici înainte dictatura ceaușistă o să fie privită ca o «epocă de aur». După ce ne-am bătut cu Turcii și cu imperialismul țărilor, să ne deprindem cu gândul - oricât de paradoxal pentru cei ce cunosc mai bine istoria Franței decât pe a noastră - că vom avea de luptat acum cu «Europa» aceasta ghiftuită și în același timp neconținut hămesită. Că va trebui să rezistăm planului de transformare a Răsăritului în colonie de alt gen decât Imperiul sovietic din care am evadat. Să ne deprindem a nu mai aștepta dinafară mântuirea din mizeria în care suntem împinși, cu bună știință. Voitorii noștri de rău ne-au avertizat de altfel că nimeni nu ne poate ajuta dacă nu ne ajutăm mai întâi noi înșine.

Ceea ce trebuie lichidat însă de urgență este starea de disperare și destrămarea sufletească și mintală ce ni se inculcă, și care se reflectă în folosirea aberantă a limbii, unde nimeni nu mai acceptă să vorbească gramatical, adică, de fapt, să gândească și să cuprindă gândul în cuvânt.

O țară plină de copii geniali este obligată să audă, zi de zi, doar despre cei loviți de soartă, și să asiste cum raporturile din realitate sunt întoarse pe dos, spre a dizolva încrederea în puterea noastră de a ne hotărî ziua de mâine.

Un popor extraordinar, cu toate defectele sale (unele, din păcate, tot atât de extraordinare), este alungat de pe propriile pământuri cu biciul disperării și al spaimei de ziua de mâine, pentru a lăsa locul unei colonizări viitoare cu viiturile lumii.

O țară care a dovedit două milenii un geniu politic demn de strămoșii romani a ajuns jucăria din mâinile aventurierilor internaționali și terenul de vânatoare al specialiștilor în utilizarea cozilor de topor. Până când?

Un gazetar de remarcabile intuiții, Dumitru Titu Popa, lansa recent un semnal de

alarmă în «Magazinul cultural» al ziarului «Românul» («*Suntem sub ocupație?*») punând punctul pe i: «O lucrare surdă, subterană, de o infinită perfidie goleşte albiile izvoarelor noastre și așa subțiate de grele și îndelungi încercări. Nu în primul rând ogoarele, pădurile, fabricile, apele, mineralele sunt amenințate, ci, în primul rând, sufletul românesc, izvorul nostru original. Este, probabil, necesară o filosofie simplă și clară de continuare și continuitate românească!».

Este necesar mai mult decât o filosofie: este necesară acum o *Ligă pentru apărarea sufletului, minții și limbii neamului românesc* în care să se întruchipeze străvechea credință dacică în trebuința de a vindeca mai întâi sufletul, dacă vrei să-ți înzdrăvești sufletul.

Vorbind de «Ligă» nu mă gândesc la un comitet, un președinte, un sediu și o armată de neisprăviți gata oricând să se agațe de coada unui steag spre a-și găsi o pâine și a se afla în treabă.

Ci mă gândesc la o reală cunoaștere îndesine și comuniune rodnică între toți aceia care, fără a aștepta nici o răsplătă, și-au făcut, precum odinioară Bălcescu și Eminescu, din salvarea neamului acestuia sensul și idealul vieții lor. Înainte de întemeierea unor partide politice cu toate culorile naționale pe firmă era de primă urgență apariția unei asemenea confrerii spirituale și morale, fără nici o sfoară trasă din culise, dar capabilă să îndeplinească în viața noastră publică funcția farului de pe coastă, care nu manifestează și nu organizează întruniri, dar luminează spre a ajuta evitarea naufragiilor.

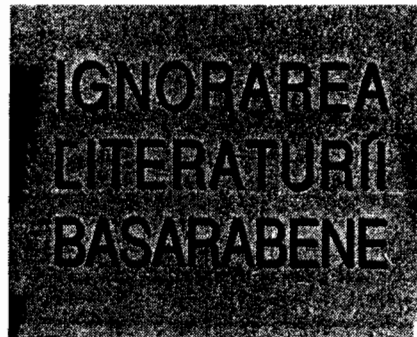
Generația noastră, generațiile toate, care respiră azi sub cerul românesc, pot pune împreună temelii unei alte Europe decât a cortinelor de fier sau de aur. Este vocația noastră, este poate înzestrarea noastră printr-o experiență teribil de grea în această Europă cu care am avut neconținut de a face, dinspre toate punctele cardinale, și de când ne știm pe lume.

O Europă a mileniului ce vine, în care tot

ce este bun în sufletul și mintea puternic creatoare a neamului românesc să intre ca antidot la destrămarea și decadență, și ca plămădă a unei noi umanități, nu este un vis, ci un proiect.

În această Europă de mâine, în consonanță cu România de mâine, a cărei geneză stă în puterea noastră, ne vom mântui de coșmarul Europei de azi, bântuită de atâtea rivalități și de atâtea neomenii. Și, din nefericire, pătată iarăși cu sânge.

DAN ZAMFIRESCU

Se tot vorbește, în ultimul timp, și la nivel guvernamental, de realizarea unității spirituale a Românilor de pretutindeni, condiție esențială a unei imperioase unități politice viitoare. Faptul îi vizează cu precădere, pe Românii din Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herței. Între altele, guvernul a luat lăudabila inițiativă de a școlariza un număr important de elevi din localitățile bucovinene și basarabene. Importanța întreprinderii nu mai trebuie comentată. Se pare însă că Ministerul Învățământului și Științei a receptat faptul unilateral, ca pe o sarcină de executat, fără a mai gândi în perspectivă, reciprocitatea plasmuirii sufletului românesc. Ca să fiu limpede, mă voi referi la studiarea limbii române în școlile noastre. Elevii de dincolo de Prut vin să-și recupereze marii scriitori de care ei și părinții lor au fost ținuți departe atâtea ani. Se pune însă întrebarea dacă ei *au numai totul de primit și nimic de dat*. Oare elevul de pe malurile Dâmboviței sau ale Begăi nu are dreptul să afle că la Chișinău și la Cernăuți au

Continuă în pag. 8

SUB ȘOCUL EVIDENȚEI

RAPORTUL COVASNA - HARGHITA ÎN DEZBATEREA PARLAMENTULUI

Raportul comisiei parlamentare despre alungarea românilor din județele Covasna și Harghita constituie prima doză de adevăr, capabilă să risipească fumul pirotehnic al confuziilor dirijate, pe care societatea românească le suportă din decembrie 1989 încoace. Populația obișnuită a țării a primit și vehiculat știri despre atrocitățile din județele Harghita-Covasna, despre alungările românilor din zonă, despre tensiunile întreținute acolo. În același timp, puterea postcomunistă, fie ea provizorie, fie rezultată din alegeri, a trecut peste această stare de spirit ca și când n-ar fi fost. În paralel, o parte a presei a pledat cauza maghiară, tratând chestiunea tensiunilor și primejdiilor din Ardeal drept o diversiune, iar pe cei care le semnalau răi patrioți sau chiar extremiști. Raportul clarifică situația. Într-adevăr, în județele Harghita-Covasna au fost atrocități, au fost conflicte crâncere, au fost alungări de români, ca urmare a unei acțiuni antiromânești, după toate semnele prestabilite. Din acest punct de vedere, tăcerea și pasivitatea Consiliului F.S.N., ca și a guvernelor care i-au urmat, sînt cel puțin curioase. Iar campania de presă promaghiară din România care a susținut că în

Transilvania nu se întîmplă nimic, se dovedește și ea parte a unei acțiuni vizînd Transilvania. Evident, raportul nu este o anchetă, o anchetă care să epuizeze termenii problemei, dar el confirmă opinia publică și a determinat în Parlamentul României o opinie foarte hotărîtă, cel puțin în prima fază, împotriva continuării unui regim de toleranță vecin cu sinuciderea. La reluarea discuțiilor, în partea destinată liderilor grupărilor parlamentare, s-a văzut tendința de a micșora forța impactului critic inițial, mai ales în intervențiile liderilor F.S.N.

Cei care contestă integral raportul, considerîndu-l lipsit de temei, lipsit de adevăr, de bună intenție, sînt reprezentanții U.D.M.R. Ei au dezvoltat, cu retorică vie și sofistică bogată, teoria că filozofia raportului este vinovată, că unghiul de atac al problemelor este vicios. Dacă liderii F.S.N. vor să considere evenimentele antiromânești din Harghita și Covasna doar opera unor "zăpăciți" (ceea ce înseamnă o periculoasă derogare de la realități), liderii U.D.M.R. contestă declarațiile, faptele, concluziile raportului și apără, sub motiv de revoluționarism, crimele din decembrie 1989. În schimb, există și opinii ferme, care cer sancțiuni diverse și grele împotriva vinovaților pentru crimele, teroarea, acțiunile antiromânești din Harghita și Covasna. Opiniile, în Parlamentul României, sînt împărțite, mai mult decît este firesc, existînd la orizont riscul de a se pierde ocazia unei clarificări hotărîtoare.

Raportul parlamentar constituie, însă, un eveniment prea important pentru a ne rezuma doar la aceste comentarii. Conținutul lui pune în discuție întreaga acțiune politică din decembrie 1989 și pînă astăzi (noiembrie 1991), destabilizînd serios noțiunile cheie ale ideologiei postcomuniste. Raportul în întregul lui și concluziile raportului ridică problema redefinirii "revoluției" din decembrie, a poziției "disidenței", a U.D.M.R., a puterii provizorii, a "Vetrei Românești", ca și a unui întreg cortegiu de noțiuni și evenimente decurgînd strîns unele din altele. De altfel, esența intervenției liderului U.D.M.R., Tokay Arpad, a vădit tocmai teama revizuirii unei optici de interpretare a evenimentelor, care avantajează acțiunile antiromâ-

nești din secuime. Cu alte cuvinte, a ne trage pîcla de pe ochi este, din punctul de vedere al pateticului vorbitor ungar, o greșeală. Românii trebuie să stăruie în a pluti în ceața falsului. Crimele din decembrie 1989, din secuime, nici nu-s șapte, ci patru, patru fiind românii uciși, iar aceștia au fost, ne asigură oratorul, șlugile ceaușismului. Care autoritate de stat? De ce ne prevalăm de autoritatea de stat? N-a existat autoritate de stat, instituție de stat: au fost autorități și instituții ceaușiste! Pentru un jurist ca Tokay Arpad, e de mirare că se ajunge la această deviere de optică, menită să justifice crima. Dar intervenția sa este binevenită, pentru că ne obligă să medităm asupra falsității acestei argumentații. Concepția statului de drept nu admite astfel de optici și acțiuni. Cine vrea să instaleze un stat de drept nu începe prin crime. O lungă și insistentă campanie de presă venită, mai ales, din afara României, dar cu puncte de sprijin și în interior, a încercat să-i convingă pe români că ei nu mai au stat, că ei nu mai au instituții de stat, că ei nu mai au economie, că ei nu mai au valori de nici un fel, că ei înșiși, ca persoane, nu mai există - totul fiind ceaușist! Pe această ideologie vicioasă și vinovată stă intervenția liderului U.D.M.R. În temelii acestei ideologii dizolvante și profund antiromânești se putea întreprinde orice - și s-a întreprins. Sub masca campaniei împotriva lui Ceaușescu și a ceaușismului (pe care nimeni nu l-a definit) s-a întreprins, în realitate, o campanie împotriva României și a românilor ca națiune făcătoare de stat. Confuzia dintre Ceaușescu și România și dintre ceaușism și români a fost cultivată cu insistență și cu abilitate, fiind inoculată foarte multor persoane în chipul cel mai defetist. Ea poate fi regăsită în publicațiile de limbă maghiară din România, în care Ceaușescu este confundat cu bună știință cu statul român, iar fiecare român este un ceaușist care trebuie exterminat. E vremea unei limpezirii. Raportul parlamentar Covasna-Harghita poate fi începutul unor disocieri hotărîtoare. Orice ideologie ticăloasă își are o scadență. Dar ce se va întîmpla, s-a adresat patetic oratorul maghiar parlamentarilor, dacă vom considera crimele atrocitățile din Covasna?

Nu vă dați seama că vom considera atrocități și faptele din Timișoara? Atunci ce mai rămîne cu ideea de revoluție? Desigur, oratorul maghiar are toate motivele să se zbată ca peștele pe uscat. Laszlo Tökes a fost declarat marele erou al revoluției române din decembrie 1989. Dacă această revoluție este adusă la dimensiunile ei reale, din faima și aureola de sfînt a lui Laszlo Tökes nu mai rămîne decît condiția lui antiromânească, de maghiar șovin și de agent al unei puteri străine. Pilonul construcției numită revoluție, pilon care a fost Laszlo Tökes, a fost de mult desființat. Construcția rămîne în picioare, șubred, dar susținută de interese politice de culise. Care sînt interesele, ne-a arătat-o fără dubii cuvîntul liderului parlamentar maghiar: dreptul oricui de a suprima români, în numele revoluției. Prin conținutul său și prin concluziile sale, raportul comisiei parlamentare despre alungarea românilor din județele Harghita-Covasna așează într-o cu totul altă lumină "revoluția" din aceste județe, indicîndu-ne, cu destulă forță de convingere, direcțiile și țelurile ei. "Revoluția" din decembrie 1989, din Harghita și Covasna, ca și tot ceea ce i-a urmat, s-a produs împotriva autorității și integrității statului român. Faptul că liderii F.S.N. încearcă să minimalizeze tăișul acestor evenimente își are explicațiile în comunitatea de interese care a existat și, probabil, mai există între această formație politică și U.D.M.R.

Pînă la apariția legală a primelor partide românești, C.F.S.N. a acceptat, încă din decembrie 1989, existența și comunicarea cu U.D.M.R., apărut la orizont ca Minerva, gata înarmată, din coapsa lui Zeus, coexistînd într-un climat de fraternitate idilică. Dificultățile care s-au făcut unor partide românești, cum a fost cazul cu actualul P.N.Ț.-c.d., căruia i s-a luat sediul (31 decembrie 1989) cu armata, n-au fost făcute U.D.M.R.-ului, care se manifesta ca o forță politică bine constituită și capabilă de acțiune, deși era alcătuită din foști activiști ai partidului comunist. Mai mult decît atît, pe postul național de televiziune, U.D.M.R. a cerut și a primit spațiul mai multor ore de emisie în limba maghiară, care au avut un

conținut net antiromânesc, agresiv și destabilizant, fără ca vreunul din reprezentanții noii puteri politice (Consiliul F.S.N.) să reacționeze. În timpul acestei idile politice dintre C.F.S.N. și U.D.M.R., în județele Harghita și Covasna se ucisese români și se trecuse la segregarea în școli, cu ajutorul altui revoluționar recent, ministrul învățământului, Mihai Șora. A fost mai mult decât o cochetație cu U.D.M.R., a fost o complicitate.

Este momentul să ne apropiem de o altă noțiune politică recentă, pe care raportul Harghita-Covasna o demască indirect: e vorba de disidența română. Din rîndurile ei s-a ridicat un colaborator al U.D.M.R., Mihai Șora. Dar nu este singurul. În general, toți așa-zii disidenți cooptați în Consiliul F.S.N. se caracterizau printr-o evoluție publică din care lipsea orice preocupare pentru Transilvania și chiar pentru ideea națională: specie de internaționaliști - formați în climatul ideologiei kominterniste - sau de cosmopoliți disprețuitori de ideea de patrie. Aceștia au și creat un grup și o revistă (G.D.S. și săptămînalul "22"), care s-au manifestat fățiș pentru înțelegerea pretențiilor și revendicărilor minoritare din România și în special a celor ungurești. Cîțiva dintre aceștia s-au prezentat, fără să-i delege nimeni, la Budapesta, ca reprezentanți ai intelectualității românești, la un colocviu dubios privind strîngerea relațiilor româno-maghiare, în timp ce la Tg. Mureș se producea sîngeroasa înscenare din martie 1990. Disidența română a făcut, cu știință sau fără știință, jocul antiromânesc al unor forțe maghiare, care au acționat programat. Toate acestea se petreceau pe fondul unei strînse legături dintre puterea provizorie românească și conducerea statului maghiar, foarte prevenitor și gata oricînd de intervenție la cerere, sub orice pretext. Raportul Harghita-Covasna impune, în egală măsură, lămurirea conținutului și scopului acestor rapoarte ale Consiliului F.S.N. și guvernului provizoriu din România cu guvernul ungar, în împrejurări în care Transilvania se afla sub focul unor inițiative de segregare și de teroare asupra elementului românesc.

Dacă a fost o forță care a oprit, pentru moment, acțiunile antiromânești din Transilvania, aceasta n-a fost cea obiectiv destinată acestui gest: guvernul țării, fie el și provizoriu, ci "Vatra Românească", asociație culturală născută din sînul populației românești a Transilvaniei, care și-a luat, prin înființarea ei, soarta în propriile mîini. De fapt, "Vatra Românească", prin simpla ei apariție, pune în discuție și acuza atitudinea guvernului provizoriu în chestiunea Transilvaniei. Acesta a fost rostul ei, iar dăinuirea "Vetrei Românești" este posibilă mai ales prin revendicarea acestui rol. După evenimentele de la Tg. Mureș, existența "Vetrei Românești" a înlăturat eventualitatea unei discuții a U.D.M.R. direct cu guvernul României, ceea ce de fapt se urmărea. Dar în discuțiile care au avut loc la Tg. Mureș, datorită ciocnirilor din oraș, delegația guvernamentală s-a arătat potrivnică "Vetrei Românești", situîndu-se pe pozițiile U.D.M.R. Acestei din urmă organizații i-a revenit, la Tg. Mureș, paradoxalul rol să arbitreze între delegații "Vetrei Românești" și reprezentanții guvernului provizoriu de la București, care susțineau cauza maghiară în așa fel încît delegația U.D.M.R. își putea rezerva rolul de arbitru între părți! O retrospectivă lucidă din partea "Vetrei Românești" a acestor situații și o revendicare a pozițiilor de atunci ar ajuta-o să-și recucerească verticalitatea de care nu numai această asociație are nevoie, ci toți românii. Apariția "Vetrei Românești" a fost motivată, rolul ei a fost remarcabil în clipele de mare dificultate ale primelor luni după sîngele și teroarea lui decembrie 1989, dar rostul ei n-a fost anulat, chiar dacă acțiunile acestei uniuni și-au pierdut din vigoare.

Unul din cei mai spectaculoși și mai scandałoși disidenți se află astăzi peste hotare. Se numește Dan Petrescu; avea condamnare pentru viol și fusese instalat de ministrul provizoriu al culturii, Andrei Pleșu, în funcția de ministru adjunct al culturii în România. Faptul că a dispărut, în cele din urmă, de pe firamentul ministerului românesc este o urmare a evoluției implacabile a evenimentelor. Aflat în martie 1990 în Ungaria, Dan Petrescu a injuriat la radio "Kossuth" (Budapesta) "Va-

tra Românească", exact în momentul în care ea își juca rolul de suplinitor al puterii de stat. Adică al acelei puteri pe care tot felul de "revoluționari" o voiau desființată, pentru că era românească. Acea putere pe care oratorul parlamentar Tokay Arpad o considera lichidabilă fizic, fără nici o vinovăție. Injuria pronunțată de Dan Petrescu a produs în România un val de reacții potrivnice. Disidența era pusă sub semnul întrebării printr-un personaj. Oricît și-a apărat pupilul, Andrei Pleșu, în cele din urmă, a fost obligat să-l scoată din minister. Petre Roman, pe atunci prim-ministru al guvernului provizoriu, a fost tolerant cu această situație, ceea ce rămîne un fapt expresiv. Dar declarația lui Dan Petrescu nu a fost un gest izolat. Ea face parte din primul set de declarații împotriva "Vetrei Românești" rostite la Budapesta, la radio sau în diverse publicații, de alte persoane, între care ministrul adjunct al învățămîntului din România, unghur de naționalitate, care declara, înaintea oricărei manifestări de ecou a "Vetrei Românești", că avem de a face cu o organizație șovină și extremistă. Nici nu se născuse bine reacția populară românească la agresiunile din Transilvania, și propaganda budapestană trecuse la acțiune. Interviuul "disidentului" Dan Petrescu face parte dintr-o acțiune propagandistică maghiară antiromânească de perspectivă. Fără apariția "Vetrei Românești", Transilvania ar fi cunoscut multe evenimente greu de imaginat. Asupra "Vetrei" s-a concentrat o campanie propagandistică maghiară în Ungaria, Europa, S.U.A. și, fără îndoială, chiar în România. Intrarea în Parlamentul României a unor lideri ai "Vetrei Românești" a stopat acțiunile acestora pe plan local, fapt explicabil și în speranța firească în preluarea de către guvernul legitim al României a sarcinii elementare de a-și proteja cetățenii. Dar guvernul României a neglijat ceea ce se petrecea în Harghita și Covasna și a fost nevoie de alarma - înteleimată sau nu, dar binevenită - provocată de proclamarea autonomiei "Țării secuilor", pentru a se dezvălui acțiunea metodică și de amploare pe care o duc, în Har-

ghita și Covasna, reprezentanți ai autorității și instituțiilor de stat, în vederea purificării etnice a zonei, sub lozinca "Fără români!", după ce mai înainte lozinca a fost: "Moarte valahilor! . Ce a făcut guvernul României în tot acest timp? De ce nu s-a achitat de prima și elementara sa sarcină de a asigura o viață pașnică și liniștită cetățenilor săi? Faptul că s-a ocupat de reformă nu e o scuză. Reforma a devenit, în mîinile fostului premier, un mit, un fetiș, o scuză.

În Parlamentul României s-a mai produs o împrejurare foarte importantă. Fostul președinte al "Vetrei Românești" și liderul P.U.N.R., dl. Radu Ceontea, a protestat împotriva faptului că cei care au făcut crimele din secuime, în decembrie 1989 și chiar mai tîrziu, sînt liberi, iar alții, care au dezvăluit pericolul agenturii de spionaj ungurești în cazul Laszlo Tôkes, sînt în pușcărie la Timișoara. E vorba de ofițerul Radu Tinu, care a trimis o scrisoare liderului P.U.N.R., pe care a citit-o în plin Parlament. Nu întîmplător, reprezentantul U.D.M.R. l-a acuzat, fără să-l numească, pe Radu Ceontea de reacționarism. Din punctul de vedere al liderului maghiar, ecuația e simplă: revoluționari sînt Laszlo Tôkes și asasinii din Harghita și Covasna, iar reacționari sînt ofițerul Radu Tinu și cititorul scrisorii acestuia în Parlament: Radu Ceontea. Politica de etichete este, însă, o politică fără consistență, chiar dacă și-a dovedit pînă acum eficiența. Eticheta de revoluționari, aplicată lui Laszlo Tôkes și altor teroriști ai elementului românesc, nu ne împiedică să vedem faptele lor și să le judecăm ca atare. Asta a făcut și liderul P.U.N.R., sfișiiind convenția unei ideologii îmbroboditoare, bună pentru U.D.M.R. Într-adevăr, un stat de drept arestează pe vinovații față de acest stat și nu pe cei care au încercat să-l apere. Raportul Covasna-Harghita a deschis și această discuție - asupra modului cum este înțeles statul de drept. A-l declara, dar a nu-l respecta de fapt, este o demagogie periculoasă. Deoarece, din felul cum a pus problema oratorul "udemerist", rezultă că a-ți apăra țara este reacționar, e cazul să privim întreaga lui

construcție, care nu este doar a U.D.M.R., drept o diversiune.

Ideologia revoluției și a reformei, scumpă acestui orator pe care nu-l mai numim, este la fel de scumpă și F.S.N., și liderului național al acestuia, și guvernului pe care a trebuit să-l părăsească. Nici mizeria și foamea produse de ridicarea aberantă a prețurilor nu dezvăluie mai bine decât raportul parlamentar Covasna-Harghita rolul nefast al guvernului Roman pentru România. De fapt, răspunzător pentru ceea ce s-a petrecut acolo este acest guvern. De la tribuna parlamentară s-au făcut trimiteri critice la adresa unor instituții și organe de stat. Este însă vorba de guvernul României, de ministerele de resort, de politica pe care au dus-o în problema națională, de oamenii pe care i-a numit în aceste județe, fără să le urmărească și fără să le controleze acțiunea. Pentru guvernul Roman, pentru ex-premierul Petre Roman, raportul Covasna-Harghita este mai acuzator decât mineriada de la București, din septembrie. Guvernul și miniștrii de resort nu numai că nu s-au arătat interesați de ceea ce decurgea din împrejurările din Harghita și Covasna, dar le-au trecut sub tăcere, au înlăturat orice transparență și au mers mai

departe. Transparența în problemele privitoare la Transilvania, din decembrie 1989 încoace, este în defavoarea puterii provizorii și a guvernului Roman. Trebuie spus că și în defavoarea președintelui ales. Practica lipsei de transparență este menită să acopere seria de cochetații, de compromisuri, chiar de complicități cu U.D.M.R. și cu cei pe care-i reprezintă U.D.M.R. Este firesc ca în Parlamentul României liderii F.S.N. să încerce a fi conciliatori, încălcându-și încă o dată datoria. Dar realitățile sînt aspre. Transparența pe care ne-o aduce raportul parlamentar privitor la alungarea românilor din Harghita și Covasna și la teroarea existentă în aceste județe este capul de pod al adevărului. Raportul Covasna-Harghita deschide drumul redefinirii, în spiritul adevărului, a împrejurărilor politice din România ultimilor doi ani și al respingerii unei ideologii demagogice, cu un substrat antiromânesc. Revoluția din decembrie, disidența, U.D.M.R., F.S.N. - iată patru cuvinte fatale pentru locuitorii români din Harghita și Covasna. Raportul Covasna-Harghita poate constitui o etapă importantă a luptei pentru adevăr.

Mihai UNGHEANU

Continuare din pag. 3

existat scriitorii care n-au încetat să se simtă români și să scrie pentru neamul românesc, contribuind decisiv la salvarea sufletului național în fața cumplitelui tăvălug al rusificării forțate?

Desigur, marea literatură s-a scris în România, dar e primejdios să se legitimeze opinia că dincolo nu s-a creat nimic vrednic de a intra în programele de învățămînt. Nume ca Grigore Vieru și Spiridon Vangheli ar putea figura cu creații pentru copii în manualele din ciclul primar. Dar Grigore Vieru este un mare poet pentru toate vârstele școlare și ar putea figura atât în gimnaziu cât și în manualul de clasa a XII-a alături de poezii generației sale (Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu etc.). De ce n-ar fi menționat Ion Druță în capitolul dedicat direcțiilor și tendințelor din proza și teatrul contemporan? O nuvelă ca *Toiagul păsto-*

riei ar merita chiar o oră pentru o prezentare generală. Dar acestea nu sunt singurele nume demne de atenție. Scriitorii basarabeni și cernăuțeni sunt încă foarte puțin cunoscuți în România și, mai ales, după ureche. Aceeași datorie avem și în recuperarea, prin programele școlare, a literaturii exilului.

Ce-ar trebui să mai facem? Să așteptăm o unire politică? Dar aceasta nu va fi trainică fără unitatea spirituală a ființei românești. Asupra acestui fapt atrăgea atenția încă Mircea Vulcănescu, în 1934. Și, din nefericire, istoria l-a confirmat.

THEODOR CODREANU

(Din «Națiunea», nr. 42, noiembrie 1991)

PSIHOLOGIA FLORILOR

În casa de pe Calea Victoriei, unde Lydia Sava a păstrat cu pietate operele și obiectele soțului dispărut, totul amintește de prezența lui Ion Sava: biblioteca, tablourile ce împodobesc pereții, măștile, statuetele, mobilierul, mapele cu fotografii de la spectacole, cronicile adunate sistematic, manuscrisele clădite într-un raft. Atunci când va veni timpul să fie donate unui muzeu, multe din ele vor sta la îndemâna iubitorilor de artă. Îmi reține atenția o fotografie de la expoziția deschisă în anul 1928. Ion Sava apare ca un tânăr elegant, cu ghetre și lavalieră, privind straniu cu ochii săi de sfinx. Avea ochii oblici, subțiri, tăiați cu delicatețe într-un chip cu trăsături viguroase, nas puternic, bărbia fermă, buzele expresive.

- Ce culoare aveau ochii lui Sava?

- O culoare variabilă. Erau albaștri, uneori cenușii, gris-perle, alteori senini ca azurul, mai ales în ultimii ani de viață, când pielea măslinie și palidă a feței accentua această culoare vie și strălucitoare.

Ochii lui migdalați apar în câteva autoportrete; apar și la alte persoane cu care se înru-dea mai îndeaproape. Părul negru, pieptănat lins, întotdeauna în același sens, era înclinat spre stânga. Buzele lui Ion Sava aveau variate expresii. În ele se concentrase un surâs de amărăciune și ironie, dar schițau deseori tandrețea, duioșia și visarea. Erau foarte sensibile și se acordau cu expresia ochilor și cu cele două tăieturi din obraz, ce porneau de la nările nasului spre maxilare, ca două paranteze accentuate. Nu-i plăcea să zâmbească fotografului. Deseori, pentru a da mai multă forță expresiei, prefera grimazele. Ochii, ce se deschideau sub o frunte luminoasă, captau toată energia și inteligența figurii. Penetranți, necruțători, aveau capacitatea razelor care cercetează nu numai aparențe, ci mai ales structura internă a oamenilor și lucrurilor. O privire atentă care analizează, pune diagnostic, prinde în fixitatea ei insectele efemere, le fascinează. Cu asemenea înfățișare s-ar putea crede că Ion Sava ar fi fost un om ursuz. Unii s-au și grăbit să-l facă mizantrop, să-l acuze pentru viziunile lui tulburătoare, pentru caricatură, care uneori, e drept, exprimă predilecția pentru accentuarea a ceea ce e defectuos și grotesc.

- A fost un om bun, spune Lydia Sava, dar un om dotat cu simțul umorului. Era foarte muncitor, nu avea clipă de răgaz, nu știa ce e vacanța și concediul. Îi plăcea lumina, îl îmbăta soarele după atâtea ore petrecute în penumbrele culiselor. Marea era pentru dânsul o continuă sursă de emoție. Dar nu stătea la mare decât o zi sau două și se reîntorcea la lucru. Nu se bucura de timpul liber; avea o neliniște, o nerăbdare, o grabă. Am fost într-o vară la Bicaz, dar o lună de zile n-a stat o clipă liniștit. A pictat, a scris. După o excursie de câteva zile, revenea în grabă la Iași unde îl așteptau fie spectacole de vară, fie stagiunea de toamnă. Ne plimbam împreună pe străzi liniștite. Îi făcea mult bine natura, îl bucura tot ce era viu, perfect, îi plăceau femeile frumoase, cele al căror chip reflecta un freamăt interior...

- Florile nu apar în picturile lui.

- Dar îi plăceau și florile.

- Ele nu puteau fi ridiculizate. Nu le puteau preface în caricaturi.

- Sava nu făcea caricatură pentru că vedea lumea urâtă, ci pentru că astfel putea să exprime mai exact esența unor lucruri. Prin viziunea sa deformată și tragică urmărea o sinteză, o dezgolire a realității în stările ei de «dinamism excesiv». Îmi vorbea deseori despre funcția de cunoaștere a caricaturii, despre expresiile esențiale. Nu putea să sufere echivocul, surâsul necinstit. Considera că zâmbetul este un dar al celor buni. Milos, n-ar fi fost în stare să privească, fără a păli, o picătură de sânge. Îl preocupa dreptul oamenilor la fericire și tocmai aceasta îl făcea să privească oribilul, tragicul vieții, printr-o lupă ageră. Urâtul, despre care vorbea, avea la dânsul un rol de cunoaștere și moralizare.

- Viziunile lui Sava nu vă înfricoșau?

- Niciodată nu m-am gândit la asta. Înainte de a-l cunoaște, îi văzusem expozițiile și vorbeam cu prietenele mele despre talentul său. Fără să știu cine e, îl vedeam pe stradă, și el mă privea de asemenea. L-am descoperit mai întâi prin arta lui. Primul portret pe care mi l-a făcut a fost o caricatură. Am fost încântată de felul cum mă vedea și cum se exprima.

- Dacă nu v-aș cunoaște, aș crede că acea caricatură reprezintă o negresă cu părul strâns în creștet, cu dinții imenși, cu buzele groase și pleoapele acoperind aproape obrazul. Nu s-ar părea că Sava intenționa să vă manifeste simpatia, ci vă comunica o descoperire.

- Când am adus acasă portretul, toți au fost surprinși. Se uitau cu uimire, contrariați la început, deși știau că e o caricatură. O prietenă a casei s-a revoltat. Mi-a spus că ea nu l-ar mai primi pe Sava după asemenea afront. A trecut o săptămână, eu am pus tabloul pe perete și frații mei, comparându-mă cu caricatura, ziceau: «E urât, dar să știi că seamănă, are ceva din trăsăturile tale». Iar mai târziu, toți au căzut de acord cu faptul că portretul exprima un adevăr despre firea mea.

Autoportretele lui Sava de pe pereții casei arată o interpretare tot atât de accentuată. Ochii, în diferite ipostaze, își păstrează aerul lor ciudat, delicat și fix, în timp ce obrații îi sunt brăzdați și bucălați. Alte imagini din odae exprimă cu alte accente viziunea lui Ion Sava despre lume și oameni, căutările lui, detaliile pe care le smulgea realității pentru a contura mai pregnant și pentru a surprinde efecte nemaîntâlnite. Ridicolul tragic. Suferința comică. Spaima cu înfățișările ei circumspecte. Frumusețea severă. O altă figură a Lydiei Sava, de data asta în sculptură, o reprezintă suferind.

- Aveam o durere de ficat și probabil că mă crispam la față. Sava a coborât, s-a dus la un atelier, a luat gips și m-a modelat în felul ăsta. A redus totul la reliefuri esențiale...

Desenul, schița erau manifestare directă a acestui talent, o necesitate spontană, un reflex. Studiind diferite piese, Ion Sava obișnuia să schițeze chipul personajelor și să le anexeze ca un preludiu la text. Creațiile originale se completează tot așa, în interiorul manuscriselor literare fiind intercalate detalii de peisaj, crochiuri, schițe de portret.

Lydia Sava îmi pune înaintea manuscrisele pieselor *De la început până la sfârșit* și *Iov*, care cuprind schițe în culori. În *Iov* sunt trei ilustrații foarte sugestive: Bombonica, Realistul și Fantezistul. Bombonica e o țată cu ochelari, grasă, cu mâinile strânse la pantece, cu picioarele negre și părul vălurat pe umărul stâng. Zâmbetul îi este rânjet, iar ochii, încadrați în rotundul lentilelor mari, par uriași, sclipind ciudat. Realistul are o figură prelungă, tăiată parcă în lemn, trupul anchilozat, mâinile atârând. Fantezistul are capul elansat, părul vâlvoi, degetul imperativ ridicat, nasul cârn, pe sus, ochii alergând în orbită, gura deschisă, o mână neagră și una albă, la fel ca și picioarele divers colorate.

Piesa *De la început până la sfârșit* se deschide de asemenea cu imagini stranii: Spiritul lui Dan Adam, Medicul Mamoș, Doamnișoara Ana, Imagotecarul, toate extrem de expresive și modern colorate. Adam pare un fachir, cu părul alb, stufos, cu ochii holbați, uriași, împlântați în obrazul supt, cu mâinile întinse parcă pentru a culege stele. În schimb, ce expre-

sie de aroganță vulgară la Medicul Mamoș! Mânile și capul lui sunt colorate în roșu, mustățile răsucite ca și sprâncenele, sunt negre; pe braț îi atârnă un prosop. Medicul are o mare violență în privire și atitudine, în timp ce Domnișoara Ana a fost dotată cu cap de pasăre, bărbia ca un cioc, ochelari negri, zâmbet straniu, părul lung, o rochie de sub care ies două picioare scurte, încălțate în botine cu toc înalt. Imagotecarul e lipsit de gât și urechi, își ține mâinile prinse la piept, are chip de lună plină sau de mămăligă galbenă, dinții rânjiți, ochii mici, nasul lătăreț.

Desenul, pictura, scrisul, Ion Sava nu le socotea suficiente pentru a se exprima. Doar Teatrul putea să realizeze o sinteză a tuturor aptitudinilor sale; era, cum obișnuia să spună, religie, viață, artă, însemnând ultima posibilitate de afirmare integrală. («Pentru mine teatrul amplifică și da forma ideală tuturor acelor elanuri de tinerețe, pe care, de altfel, le-am împărtășit cu tine către acea epocă».)

- Lucra cu ușurință?

- Lucra extrem de ușor. Imagina într-o clipă o atitudine, un portret. Nu avea mijloacele necesare pentru a-și îndeplini toate ideile. Pentru teatru avea o pasiune extraordinară. Se trezea uneori noaptea, fericit că a găsit o soluție, o rezolvare pentru spectacolul la care lucra. Îl obsedau punerile în scenă, se adâncea cu totul în atmosfera pieselor. Avea o fantezie neobosită și acest lucru l-a ajutat să găsească pentru scenă idei plastice atât de diverse.

- Era nervos?

- Poate. Nu știu. Acasă nu se manifesta astfel; era foarte stăpânit. Se supăra rar de tot pe cineva, dar sancționa atitudinile josnice, atacurile perfide, calomniile. Supărarea sau sentimentele mai vii și le manifesta prin ironie, prin sarcasm. Știa să rădă de defecte, condamându-le printr-o glumă. Acesta era modul lui de a fi. Foarte vesel în tinerețe, pe măsură ce înainta în vârstă devenea mai tăcut, mai închis. Îmi spunea ce i se întâmplă în teatru, dar când era o chestiune mai serioasă, care ar fi putut să mă neliniștească și să mă pună pe gânduri, tăcea, o evita.

- Avea obiceiul să-i supraliciteze pe actori?

- Nu. Dar lucra într-un ritm fantastic.

- Câte piese a montat în cei 14 sau 15 ani de activitate teatrală?

- Și-a făcut el un bilanț... Uitați-vă, aici a scris... A început cu *Simunul* și a terminat cu *Frumoasa Adormită*. În total 113 piese.

- Și-a încheiat cariera cu un basm.

- Am asistat de câteva ori la repetițiile lui. Câteodată, când actrițele erau apatice, Sava le muștra, le enerva ca să le determine să lucreze cu mai mult nerv. Nu zicea niciodată vorbe urâte și nu răcnea. Era foarte frământat. De multe ori venea acasă de la teatru, făcea un duș și-mi zicea: «Nu mănânc, că după aceea adorm și trebuie să plec. Am treabă». Rar se culca în timpul zilei. Mă puneă să-l trezesc la o anumită oră și eu îl lăsam încă vreo 20 de minute. Se supăra. Îi părea rău de fiecare clipă irosită.

Răsfoim manuscrisele. Lydia Sava îmi spune că multe piese au rămas doar în stadiul începutului. Le-a păstrat pe toate, - de la creațiile dramatice, până la conferințele și însemnările cele mai mărunte. Îmi dau seama că Ion Sava năzuia către un teatru cu adevărat popular, că îl pasiona deopotrivă înnoirea repertoriului cu lucrări originale, depășirea tradiției inerte, ca și perfecționarea actorilor, învățământul artistic.

Un manuscris de 210 pagini concentrează o parte din experiența sa în domeniul muncii cu actorii. Destinat unui curs pentru studenți, acest manuscris se ocupă între altele de condiția fizică a actorului și de talentul acestuia. («Trebuie neapărat să îndeplinești condiția fizică de excepționalitate și expresivitate, fără de care nu e nevoie să te faci actor... Fă-te

medic sau inginer... meserii onorabile, sau fă-te pictor sau pianist, arte care nu cer condiție fizică» etc.). Sava face ample recomandări referitoare la învățământul teatral, se ocupă de respirație, mișcare, figură, ochi, gest, voce, și recomandă exerciții practice pentru dezvoltarea aptitudinilor.

Piese de teatru ni-l arată pe Ion Sava preocupat de dramele celor umili, care nu pot trăi fără iluzionare într-o societate nedreaptă. (*A murit păpușa*). Situația poetului în mediul prozaic și mediocru al burgheziei (*Vreau să număr stelele*) nu este numai comică, ci și foarte tristă. Poetul, într-o ambianță animalieră, este perfect inutil și condamnat în cele din urmă să «taie frunză la câini». O privire aspră în lumea culiselor ne-o facilitează piesa *Lada*, în care Sava critica moravurile, artificialitatea, lipsa de adevăr artistic în teatru.

De la expresia concentrată, de la monolog la film, Ion Sava se arăta adeptul celor mai variate forme de spectacol. Îi plăcea fabula cinematografică, scria mici episoade ieroglice ale timpului său, aborda chiar basmul pur (*Școala cea mare*) în care utiliza, într-un mod satiric și sugestiv, elementele civilizației moderne (tunuri, fortificații, porți cu dispozitive automate de deschidere, cactuși electrificați etc.).

Privim lampa japoneză cu picturi fine și armătură de metal, o statueta, diferite obiecte care păstrează o idee, o amintire despre Ion Sava. Între albumele de pe birou am zărit un sîpet de lemn.

- Vi-l arăt îndată, zice Lydia Sava. Când am făcut excursia noastră la Bicaz, Sava a găsit o rădăcină de tisă. Nu știu ce voia să facă din ea. Acasă, a sculptat-o. Lemnul de tisă se lucrează greu. E ca piatra.

- Pare un șurub uriaș... O formă curioasă, ca o vietate. Îți place și te miră... Mi-ați spus că îl ajutați uneori.

- Foarte puțin în meseria lui. Aproape deloc. Multe idei de-ale lui le-am înțeles târziu. Atunci mi se păreau simple; acum îmi dau seama că erau foarte complicate. Nu mă pricepeam la nimic, dar nu îl sâcâiam. Se poate să-l fi ajutat cu prezența mea, cu încrederea pe care o aveam într-însul. Îi pregăteam atmosfera de lucru sau de odihnă acasă. Nu-l stânjeneam. Se întâmpla ca în excursiile noastre să aibă nevoie de singurătate și să scrie. Rămânea acasă și eu urcam munții. Pe Sava îl obosea mersul. I-ar fi plăcut ascensiunile și-i părea rău că trebuie să renunțe la ele din pricina sănătății.

- Văd o mască.

- Vrăjitoarea.

- Ochi enormi ca două ouă, nasul mare, cârjoiat. Ca în basme. Îl interesa mult arta populară?

- Desigur, era foarte legat de patrie. Îi plăceau icoanele vechi pe lemn, imaginile primitive, arta țărănească.

- De imaginația și experiențele dumneavoastră se folosea?

- Poate. Puțin de tot. Îmi amintesc de măștile destinate unor spectacole. Îi pregăteam pasta de ipsos, o amestecam până devenea compactă, ca să adere cu cartonul. Sava făcea formele de lut și turna măști pentru operetele de la Iași, făcea felurite forme de păsări și animale. În afară de asta, colecționeam într-un album poze din reviste, imagini din vechile civilizații, oameni din depărtări îmbrăcați în costumele lor specifice. Uneori găseam lucruri interesante de mobilier, peisaje sau figuri fantastice. Sava se uita prin acest album mai mult de curiozitate, nu ca să învețe. Vedea câte ceva deosebit și spunea: «M-am gândit și eu la asta. Nu mai fac la fel». Nu ar fi imitat pentru nimic în lume; se ferea să repete pe alții.

TRAIAN FILIP

(Va urma)

«Să ne ținem de neam!»

Nu am auzit pentru prima dată această expresie în rostirea domnului Mircea Drug, invitat ca reprezentant al Moldovei «de dincolo de Prut», în cadrul Parlamentului României.

Ea are un înțeles adânc exprimând sentimentele fără graniță ale basarabenilor care, în pofida tuturor vicisitudinilor, n-au conțenit să mențină și să sărbătorească însemnatele evenimente istorice tradiționale, cinstind memoria unor personalități de seamă ce au adus faimă neamului românesc.

Cu ani în urmă, un poet transilvan m-a invitat să iau parte la ceremonia de înmormântare a lui Pan Halippa, neînfricatul luptător pentru drepturile neamului. Astfel am putut constata participarea sutelor de basarabeni veniți la cimitirul Mănăstirii Cernica pentru a depune un ultim omagiu marelui dispărut. Acel poet transilvan a prins pe reverul hainei lui Pan Halipa o panglică tricolor, în semn de pioșenie și recunoștință.

Ulterior, mi-am însușit acest obicei al poetului, și el dispărut dintre noi, de a prinde o cruciuliță cu panglică tricolor la pieptul oricărui om de cultură sau veteran de război, ca simbol al prețuirii celui ce trecea pe celălalt tărâm, în perioada când nu ne era îngăduit să atribuim denumirea de erou național în afara «celui mai iubit fiu al popoului»...

«Să ne ținem neam!» Fie că este vorba de Bucovina de Nord care este Moldova, fie că este vorba de Basarabia care este Moldova de Răsărit, tot Moldova românească este, glia strămoșilor noștri.

În urma părăsirii Daciei de către Romani, migrațiile popoarelor care au năvălit pe întinsul nostru teritoriu de atunci, au trecut prin foc și sabie pașnicul popor dintre Hotin și până la Marea cea Mare, după care au urmat nenumăratele războaie de-a lungul secolelor pentru apărarea pământului străbun. Iar dacă neamul nostru a supraviețuit, se datorează păstrării limbii, a tradițiilor și a credinței pe întinsul țării mai la sud de Dobrogea, mai la vest de Tisa, mai la est de Prut, mai presus de granițele fizice impuse de evenimentele nedrepte și păgubitoare ale istoriei noastre. Păgubitoare sunt atât pentru România, cât și pentru Europa cele trei treceri ale Basarabiei, ființă europeană și românească totodată, în Asia. Și mult dureroasă este această mutilare a trupului țării prin brațul smuls și înstrăinat. De aceea, mai cu seamă poporul nostru nu-i iartă pe cei ce s-au considerat Români și au cedat Basarabia și nici pe străinii care și-au însușit-o cu forța. Înstrăinată, Basarabia și-a păstrat cu mândrie identitatea.

«Să ne ținem de neam!»

Mai înainte ca Herodot să se fi referit la originea noastră și la prezența noastră multi-milenară pe aceste meleaguri, bogata și adevărata carte de istorie, cea a gliei, a păstrat, în straturile ei adânci până în preistorie, prețioasele vestigii încărcate de simboluri demonstrând existența unei importante civilizații autohtone. Volutele de pe vasele de ceramică, obiectele de artă și cult descoperite prin săpături arheologice stau mărturie grăitoare și de necontestat și vastului teritoriu al strămoșilor noștri, teritoriu atât de micșorat în timp, care în prezent arată ca «o pâine rumenă din care foamea cumplită a cuiva l-a determinat să fure un codru imens... și tot nu s-a săturat». Dar cum am fi putut avea altfel de înscrisuri pentru a dovedi atât apartenența cât și înaltul grad de civilizație al vitejilor Geto-Daci, dacă, în urma părăsirii acestui teritoriu de către Romani, neconținutele și pustiitoarele năvăliri ale barbarilor ce veneau de pe malurile Volgăi au părjolit totul în urma lor?!

Poporul român a renăscut din cenușă! Credița în Dumnezeu, iubirea de neam, de tradiție și păstrarea limbii strămoșești, cinstirea memoriei eroilor neamului și a înaltelor personalități care au adus glorie țării, precum și răbdarea cu care a depășit urgia timpurilor, l-au ajutat să supraviețuiască.

Fire ospitalieră, pașnică și generoasă, Românul n-a râvnit niciodată la avutul altor țări, nici n-a purtat război pentru acapararea altor teritorii. Și-a apărat doar țara și a dat ajutor la nevoie și altor țări pe teritoriul cărora s-au jertfit atât de multe vieți tinere de Români. Și dacă vitejia lor pe câmpul de luptă n-a putut fi învinsă, țara a avut de suferit de pe urma numeroaselor acte de trădare.

«Să ne ținem de neam!».

Românii de pretutindeni n-au încetat să-și iubească pământul strămoșesc, n-au încetat să fie uniți în cuget și simțiri. În răstimpul unei aproape jumătăți de secol de la cedarea Basarabiei, «dincoace de Prut» sunt sărbătorite evenimentele de tradiție, istorie și cultură, precum și memoria oamenilor de seamă ai Moldovei. Basarabienii aflați «dincoace de Prut» nu pierd nici-un prilej pentru a evoca personalități ce au făcut cinste neamului românesc. În cadrul simpozioanelor organizate «dincoace de Prut», cu participarea unor invitați «de dincolo», au fost prezentate și creațiile literar-artistice ale clasicilor, cât și ale contemporanilor Moldovei.

Astfel, în fiecare an, a fost comemorată personalitatea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, lingvist, scriitor și istoric al secolului al XIX-lea. Cel despre care N. Gane scria: «Hasdeu este dintre acele făpturi alese care n-ar fi trebuit să moară, căci e păcat să se risipească în neant atâtea însușiri izvorâte din dărnicia divină». Hasdeu a crescut pe malul Nistrului, în preajma cetății Hotinului, a studiat la Universitatea din Harcov, dar era un artist, înainte de a fi istoric și filolog. Un entuziast care considera că: «fără poezie, fără entuziasm, nimic nu e. Vei fi soldat dar nu erou, vei fi actor dar nu artist, vei fi funcționar dar nu om de stat». Acesta era crezul lui. Acest scriitor iubitor de țară pune în gura lui Bănescu din drama sa *Domnița Roxana*, cuvintele: «Sunt moldovean, dar patria mea/ Am fost silit demult s-o părăsesc,/ (...) Dar fiind cazac pe dinafară/ Sunt moldovean în inimă».

Universitatea nu i-a dat lui Hasdeu știința-i enciclopedică, după cum declara singur: «În urmă am devenit istoric, lingvist și filolog, dar m-am format eu însumi, ca autodidact în toată puterea cuvântului». Hasdeu a avut toate calitățile, chiar și de viteaz. În armată, nesuportând batjocurile nobililor ofițeri, s-a bătut în duel cu unul dintre ei, învingându-l. «Pe lângă numele de isteț moldovan și-a mai adăugat și unul de viteaz», consemna profesorul universitar I. Simionescu. Exilat în Siberia, Hasdeu a fugit în Moldova în 1856, realizându-și visul «de a săruta pământul României Libere». Drept pedeapsă, Rușii i-au confiscat moșiile moștenite. Era în perioada când o parte din Basarabia se alipea din nou la Moldova. În 1873 Hasdeu s-a stabilit la București ca profesor universitar. Întreaga sa activitate a fost clocotitoare: «Tot ce ne îngrijește este ca nu cumva munca și voința să fie covârșite prin sărăcia puterii» scria el. Când a scos *Columna lui Traian*, dramaturgul Hasdeu a exprimat crezul său: «Naționalism în democrație și democrație în naționalism».

Cu ani în urmă, absolvenții liceelor «de dincolo» și «de dincoace de Prut», care purtau denumirea lui Hasdeu, au organizat un spectacol la Casa Universitarilor din București. Cu acea ocazie, am avut plăcerea de a prezenta o parte din programul artistic susținut de mari soliști ai Operei Române din București, ai Conservatorului Ciprian Porumbescu, artiști ai Teatrului Național, formația corală a Liceului Mihai Viteazul etc. S-au interpretat cântece pe versuri de Mihai Eminescu, Sara pe deal, Ce te legeni codrule?, Vezi rândunelele se duc, și multe altele, care au umplut de mândrie și emoție inimile spectatorilor. Poeziile recitate au

fost primite de public cu mult entuziasm. Am avut prilejul să-mi recit un sonet patriotic intitulat *La răscruce*. Versurile lui Octavian Goga au reamintit lupta neobosită cu arma scrisului izvorâtă din marea dragoste a acestui poet pentru Basarabia, cu nimic mai prejos decât cea a lui Alexei Mateevici, care a încheiat frumoasa sărbătorire basarabeană cu cântecul coral pe versurile lui, și anume *Limba noastră*. Din aceste versuri amintesc doar câteva: «Limba noastră-i o comoară/ Din adâncuri desfundată/ Un liman de piatră rară/ Pe moșie revărastă/ (...)Limba noastră-i limbă sfântă/ Limba vechilor cazanii/ Care-o plâng și care-o cântă/ Pe la vatra lor țărani». Acesta este sufletul Moldovei, cu toată drama sa istorică, cu toată dragostea de neam și glie.

La 27 martie 1991, Sala Dalles din București a găzduit sărbătorirea aniversării a 73 de ani de la «Reunirea Basarabiei cu Țara-Mamă România», înfăptuită la 27 martie 1918. Comemorarea acestui important moment istoric a fost organizată de Asociația de istorie «Nicolae Iorga», împreună cu un comitet de inițiativă format din inimoși basarabeni care trăiesc «dincoace de Prut». Momentul istoric reamintea tragicele evenimente din 1812 și din 1940, când o parte din teritoriul moldovenesc român a trecut în stăpânire străină, din interese politice și expansiune teritorială, act ce a avut drept consecință jalnicul rezultat al vieții pe care nu numai România, ci întreaga Europă aservită Uniunii Sovietice în urma celui de al doilea război mondial a suferit-o. Soarta Europei de Est a fost hotărâtă de Marile Puteri, la Yalta în 1945, când se hotăra ca România să devină tributară Urss-ului cu un procent de 90 la sută, pauperizată și mult afectată pe toate planurile.

Inimile întristate ale celor prezenți în sală au lăcrimat ascultând în cadrul programului artistic versurile celui mai îndrăgit poet moldovean, liant românesc peste timpuri, Mihai Eminescu. S-a recitat *Scrisoarea III-a* și apoi, pentru prima dată, după un lung șir de ani, poezia *Doina*. S-a citit versuri din volumul *Flori de pârloagă* al lui Pan Halippa, s-a recitat poezia *Moldovenii* a poetului basarabean Petru Zadnipru și *Pohod na Sybir* în care sunt descrise chinurile basarabenilor aflați în pribegie și suferințele îndurate de miile de deportați spre Siberia, pe zăpezi uriașe și geruri cumplite. A urmat poezia *Doina pribegiei*, care exprimă dorurile după locurile natale, casele și ogrăzile înstrăinate. Îmbrăcați în port național, actorii ai Teatrului Național au improvizat o scenetă din versuri, care a impresionat spectatorii. «Pribegul basarabean la un colț de masă cântă, la alt colț de masă plânge și se întreabă cine are grijă de casa bătrânească, cine le mătură ograda...». Un cor a interpretat cu dragoste cântecele *Pui de lei* de Ion Nenițescu, *Moldova* de Grigore Vieru, *Lima noastră cea română* de Nicolae Dabija. Când, în încheiere s-a cântat *Limba noastră* pe versurile lui Alexei Mateevici, cântec devenit de un an imn al Basarabiei de dincolo de Prut, toți spectatorii s-au ridicat în picioare, în semn de cuvioasă cinstire. Flori au inundat și scena și sala cu spectatori. Flori din sufletul Moldovei pentru Moldova tuturor Românilor.

«Să ne ținem de neam!».

Un articol al lui Porfirie Pală din martie 1918, purtând titlul *Ce neam suntem* relatează că «Țara noastră se întinde de la Nistru până la Tisa. Românii sunt un popor brav și străne-poți ai Romanilor, foștii stăpânitori ai lumii întregi. Noi, Moldovenii, facem parte din neamul românesc, adică suntem Români. Așa de pildă, Românii dintre Nistru, Bucovina, Munții Carpați, râul Milcov și Marea Neagră se numesc Moldoveni; Românii dintre Milcov, Dunăre, Olt și Munții Carpați se numesc Munteni; (...) cei de peste Carpați, Ardeleni sau Transilvăneni; cei de la vârful Prutului și Carpații de sus - Bucovineni... Dar toți aceștia, din toate pământurile țării românești, sunt de un sânge, de o lege și vorbesc o singură limbă, cea românească...».

*

În decursul zbuciumatei noastre istorii, multe au fost războaiele purtate de domnitorii români împotriva Turcilor și a Tătarilor, până la Mihai Viteazul, care a înfăptuit prima unire a tuturor provinciilor într-un stat unitar român. Și în multe războaie domnitorii români s-au folosit, în apărarea pământului românesc, de teritoriul dintre Prut și Nistru. Cronicarii vremurilor, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Mecuș, istoricii Bogdan Petriceicu Hasdeu, Nicolae Iorga și alții, au consemnat că domnitorii români s-au folosit de cetățile Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, care străjuiau de veacuri hotarele Moldovei. Dintre ele, unele au fost construite de domnitori români ai Moldovei, iar altele de genezezi, pentru transportul mărfurilor pe Nistru spre Moldova, Polonia și Lituania. Pe malul Nistrului se află biserici păstrătoare ale credinței și limbii românești. Acest ținut al Daciei străbune, al lui Bogdan I care l-a întemeiat și al lui Ștefan cel Mare care l-a întregit și apărat până la Nistru și la Marea cea Mare, a fost recunoscut veacuri de-a rândul și de către Puterile Europei și de către Rusia țaristă ca fiind pământ românesc. Tratatul ce s-a încheiat între Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare, la 13 aprilie 1711, prevedea: «Pământurile Principatului Moldovei sunt cele cuprinse între râul Nistru, Cameniț, Bender, cu tot ținutul Bugeacului, Dunării, granițele Țării Muntenesti, ale Transilvaniei și marginile Poloniei». La 1792, împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei preciza: «Nistrul va forma pe vecie linia de demarcație între Sublima Poartă și Imperiul Rusiei». Și până la războiul ruso-turc (1806-1812) țarul Alexandru I declara divanurilor române: «Am să păzesc pământul vostru de toate relele care l-ar amenința». Dar, după terminarea războiului, chiar el, în 1812, și-a însușit jumătate din teritoriul Moldovei, adică partea dintre Prut și Nistru.

Sfârșitul primului război mondial a adus prăbușirea și dezintegrarea imperiilor țarist, german și austro-ungar, permițând astfel eliberarea provinciilor românești de sub ocupație străină. La 27 martie 1918 s-a votat la Chișinău reunirea Basarabiei cu România. Întrucât unirea Basarabiei cu Patria-Mamă s-a făcut prin vot secret, a fost recunoscută și de Marile Puteri în cadrul Tratatului de Pace de la Paris în mai 1922. Dar, după 22 de ani, hotarele țării au fost iarăși mutate. După încheierea Pactului Molotov-Ribbentrop din august 1939 privind împărțirea Europei, guvernul Urss a cerut guvernului României să i se predea Basarabia și Nordul Bucovinei, cu județele Cernăuți și Storojineț, precum și Herța-Dorohoi. La 29 iunie 1940, Uniunea Sovietică, trimițând tancurile rusești, a ocupat Basarabia și Bucovina de Nord. Astfel România a pierdut minunatele plaiuri ce purtau denumirea de «Perla a României».

Tragedia Basarabiei este evocată de scriitorii patrioți Hasdeu, Alecu Russo, Constantin Stere, Alexei Mateevici, Alecu Donici și de mulți alții, printre care se află și poetul Octavian Goga, deși nu este de origine basarabeană. Iar C. Stere, în romanul său *În literatură*, descrie pământurile natale: «Înstrăinată-i Basarabia cu limba de argint a Nistrului, cu străbunii codri ai Tigheciului, cu plaiurile Orheiului, cu dealurile Sorocei, cu Cetatea Albă și Hotinul, străjeri de veacuri împotriva crivățului dinspre miază-noapte».

Datorită simpatizanților Moscovei dinlăuntrul țării noastre și din afara ei, a denigranților peste graniță care au sprijinit voința nelegitimă a Moscovei, țara noastră a fost nevoită să cedeze Uniunii Sovietice tărâmul de poveste al Basarabiei.

*

«Să ne ținem de neam!».

În 1990, Basarabia a reușit să-și obțină dreptul folosirii alfabetului latin. Tot în acel an și-a arborat drapelul tricolor, pe porțiunea galbenă aflându-se stema Moldovei - capul de

zimbru.

Acest fericit eveniment istoric a fost transmis de Televiziunea Română cu ocazia aniversării unui an de la această izbândă, la 27 aprilie 1991. Astfel am putut urmări pe ecranele televizoarelor demonstrațiile entuziaste ale Moldovenilor de dincolo de Prut și am putut asculta cântecul lor: «Tricolorul și o singură iubire/ Tricolorul și o singură credință/ Tricolorul și o singură ființă/ Tricolorul și o singură unire, românească!»...

În ultimul an s-au intensificat relațiile dintre Românii despărțiți de Prut. Moldova de dincolo a primit abecedare scrise în limba maternă, în dulcele grai al lui Creangă «cel cu suflet de poveste», cum îmi place să-l numesc. Acolo, copiii au început să învețe din aceste abecedare, în limba română, în școli. Mulți dintre ei, elevi și studenți, învață la școlile de dincoace de Prut, fiindcă «trebuie să ne ținem de neam!»...

Și dacă se cuvine să amintim că istoricul rus N.N. Durnov scria în 1908: «Am studiat geografia și istoria Țării (România) și am ajuns la convingerile mele de astăzi, acum (...) mă așez și scriu pentru a 1001-a oară că Basarabia trebuie să fie românească», este necesar să amintim și pe Gala Galaction, care în decembrie 1937 scria în «Gazeta Basarabiei», sub titlul *Gânduri și năzuințe*: «Mi s-a părut și-mi pare norodul Basarabiei ca partea cea mai iubitoare de Biserică și cea mai preocupată de căile Domnului, din toată suflarea omenească».

Doresc să adaug în continuare un moment povestit de scriitoarea contemporană Vera Hudici și care ține de obiceiul tradițional al Basarabenilor, păstrat și astăzi din timpuri imemorabile: în satul ei natal, Coteleu-Hotin, este obiceiul ca în ziua de luni, la o săptămână după sfintele sărbători ale Paștelui, toți locuitorii să sărbătorească «Paștele Blajinilor». Cu mic cu mare se adună la cimitir aducând merinde și flori. Aranjează pe mormite pomișorii denumiți «porumbele», pe care-i împodobesc cu covrigei și bomboane pentru copiii care-i însoțesc. Copiii au bucuria de a le culege ca pe daruri. Apoi, toată suflarea satului ia masa împreună, așternând pe fețe de mese merindele aduse. Mănâncă pe iarbă povestind din aducerile aminte întâmplări cu cei dispăruți. Asemenea tradiții s-au păstrat nealterate. În sate s-a păstrat nestâlcit și graiul moldovenesc. Limba, tradiția și credința s-au menținut cu sfințenie prin toate furtunile veacului. Basarabenii de dincolo de Prut poartă cu demnitate iubirea de neam și denumirea Dinastiei Basarabilor.

Noi, Românii de dincoace de Prut, avem obligația morală să respectăm și să sprijinim voința Moldovei de dincolo de Prut, de a-și obține independența și suveranitatea națională, dreptul ce și l-a exprimat, de a fi un stat de sine stătător.

Să vorbim în graiul lui Eminescu și al lui Creangă și să ne ținem de neam!

Gazeta «Timpul» consemna în paginile sale din 1878, sub semnătura lui Eminescu: «Basarabia a fost a noastră (...), ba poartă numele celei mai vechi dinastii românești, Dinastia Basarabilor, care luase partea de loc de la Tătari într-o vreme în care nu prea era vorba de împărăție rusească». Și tot Eminescu spune: «A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominației rusești».

CONSTANȚA BĂDICEL

DICȚIONAR AL MEMBRILOR SFATULUI ȚĂRII din Chișinău

ALEXANDRU CHIRIAC

PÂNTEA Gherman

Născut la 13 mai 1894, în comuna Zăicani, județul Bălți. În actele oficiale ale Sfatului Țării este menționat că are studii primare, fiind de profesie învățător. Dat fiind însă că în 1917 este mobilizat ca sublocotenent în rezervă, după toată probabilitatea încă nu terminase Seminarul sau Școala normală, fiind iarăși posibil ca la unele specialități militare să fi fost posibilă obținerea gradului de sublocotenent chiar fără a avea liceul complet (cum au fost, de exemplu, garzii de geniu în armata română). După unire, urmează Facultatea de Drept la Iași și devine avocat.

În 1917, fiind pe frontul român, face parte din Comitetul ostășesc moldovenesc din Iași de sub conducerea Slt. Andrei Scobiola. Aici reușește să se remarce, să capete încrederea organizatorilor Comitetului, să intre ca membru în Comitetul de conducere și, pe la sfârșitul lui iunie, să fie trimis de către acest comitet ca organizator al noului comitet de la Chișinău, cu puteri depline.

Ajuns în Chișinău însă, ia legătura nu numai cu Comisarul gubernial V. Cristi, ci și cu membrii Frontotdel-ului, cu grupul «petrogrădenilor», cu care va lucra mână în mână. Nu numai că nu se mai consideră unitate inferioară a Comitetului din Iași (după cum erau toate comitetele ostășești de pe frontul român, înființate de către Comitetul din Iași), ci intitulează, fără nici-un drept, comitetul din Chișinău «Comitet central», el însuși devenind președintele acestuia, cu toate că era singurul ofițer de rezervă. Din acest comitet mai făceau parte doi colonei (T. Cojocaru fiind viitorul ministru de război), un maior (V. Cijevski fiind viitorul

șef de Stat Major) și un căpitan de Stat major (G. Andronachi, viitorul prefect al poliției din Chișinău).

În august 1917 poate fi găsit pe lista candidaților în Duma (Consiliul comunal) orașului Chișinău din partea PNM, iar în octombrie va fi propus candidat deputat pentru Constituanta rusă, pe lista deputaților țărani, împreună cu Inculeț, Erhan ș.a. (Prezența lui Halippa pe această listă are altă semnificație).

P.G., cunoscând toată munca depusă de Comitetele ostășești din Iași și Odesa pentru organizarea Congresului ostășesc moldovenesc și desigur și data de 20 octombrie stabilită de aceste două comitete de comun acord între ele, cunoscând și faptul că urma să fie trimisă o delegație la Kerenschi pentru a se aproba congresul, cunoscând componența delegației stabilite (Stabs, Cpt An. Popa, I. Păscăluță, Șt. Holban), pleacă el însuși, împreună cu colonel Furtună și marinar Dascălu, cu puțin înaintea celorlalți și obține o audinență la Kerenschi, căuia îi înfățișează «adevăratele doleanțe». Kerenschi aprobă congresul, însă îi atenționează pe membrii delegației că există mulți «separatiști» împotriva cărora trebuie să lupte.

Delegația, înarmată cu aprobarea nr. 378.764/1917, dată de Kerenschi, transmite tuturor comunităților mari convocatorul care are un conținut foarte asemănător cu acela expedit de I. Păscăluță și Șt. Holban (v.). La revenirea în Chișinău, membrii acestei delegații tunau și fulgerau împotriva «separatiștilor», având autorizația punerii acestora sub observație și, la nevoie, exterminarea lor.

La 20 octombrie 1917, Congresul ostășesc îl alege vicepreședinte. Este ales în

biroul de organizare și deputat din partea județului Bălți în Sfatul Țării.

După congresul din 20 octombrie, Comitetele din Iași și Odesa se desființează, considerându-și misiunea îndeplinită. Comitetul «central» din Chișinău, cu toate că Congresul votase autonomia Basarabiei, și-a continuat existența prin voința lui P.G., care ia măsurile pe care le crede de cuviință pentru a împiedica mersul normal al lucrurilor: «noi nu trebuie să ne gândim la o unire cu România... trebuie să ne organizăm astfel ca să trăim mai bine decât poporul român... vom putea merge în ajutorul poporului român eliberându-l de coroana neamțului Ferdinand și de mâinile ciocoilor», lăsând și pe Ilie Cătărău să lanseze un manifest care avea în chip de antet două steaguri încruciate cu inscripțiile: «România Mare și Liberă până la Tisa» și pe celălalt: «Marea, Libera și Învingătoarea Rusie» (în rusește).

La 21 noiembrie, în ședința de deschidere a Sfatului Țării, P. G., în cuvântul său, exclamă: «Trăiască Basarabia autonomă, liberă și toate națiunile marii Rusii federative».

În primul guvern al Basarabiei autonome, P.G., împreună cu Osoianu și Săcară, este numit adjunct al Directorului general Col. T. Cojocaru de la Ministerul de Răsboi. La 13 decembrie, T. Cojocaru îmbolnăvinduse, cei trei adjuncți sunt însărcinați de către Sfat să-l suplinească. După numai două zile, însă, P.G. dă un ordin scris către întreaga armată a Republicii Moldovenești, în care semnează ca loțjiitor, pe ceilalți doi numindu-i ajutoari ai săi. Tot în acest ordin face enorma greșeală să-l numească în funcția de comandant al garnizoanei Chișinău pe Ilie Cătărău, un personaj absolut dubios, pe care, peste foarte scurt timp, îl va înălța direct la gradul de colonel (din soldat). Totuși, acest ordin a avut un răsunet și în rândul populației civile. Astfel s-a format o companie poloneză cu tracțiune mecanică și o companie de voluntari evrei, organizată și condusă de inimosul Arnold Loțvin.

La începutul lunii ianuarie 1918, poziția

adoptată de P.G. (dar împreună cu Inculeț și Erhan) este cel puțin stranie. Ca loțjiitor de Director general de Răsboi, știa desigur că armata română fusese chemată în ajutor. Totuși, cu știrea președintelui Sfatului și a șefului de guvern, dă ordin armatei moldovenești «să plece la front împotriva vrăjmașului», adică a armatei chemate în ajutor. Poziție ambiguă greu de definit. Probabil însă ca această poziție să fi fost dictată de unele idei politice care impuneau tocmai ambiguitatea. În săptămâna cea mai grea pentru Sfatul Țării (6 - 13 ianuarie 1918), când cei de la Frontodel erau hotărâți să meargă până la exterminarea membrilor marcanți ai Sfatului, pentru ca având *Forța* în mână, Sfatul Țării fiind înlăturat, să aranjeze preluarea de către Frontotdel și a *Putezii*, unii membri ai Sfatului, inclusiv P.G. și-au petrecut multe ore închiși în pivnițe; erau necesare ordine ca acela al «ieșirii la front al armatei moldovenești» (știindu-se că nu prea are cine să iasă) sau convorbiri telefonice în care se blama noul guvern (Dr. D. Ciuhureanu) numai pentru că acea convorbire era purtată cu un Ion Popa, deputat și el, și numai pentru că acest Popa, după cum s-a confirmat la 27 martie când s-a abținut de la vot, privea numai peste Nistru, P.G. cunoscându-și bine interlocutorul care putea să-l denunțe. Este, de asemenea, foarte posibil ca acea întârziere a răspunsului către Gl. Broșteanu, în gara Strășeni (v. Erhan), să nu se fi produs numai din cauza drumurilor rele, ci dintr-o matură chibzuință.

În cadrul Sfatului, P.G. a fost membru în Comisia școlară și în Comisia de lichidare a Sfatului Țării. A fost deputat de la 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918. La 27 martie a votat *pentru* unire. După această dată a fost vicepreședinte al Camerei deputaților, președinte al Camerei de comerț și industrie din Chișinău, primar de Chișinău. A făcut parte din delegația română la Conferința româno-rusă de la Viena din 1924, în problema basarabeană.

În 1940 se refugiază în țară. Din 1941, după căderea Odesei, până în 1944, devine

primar al acestui oraș. S-a purtat extrem de bine cu populația, fapt care i-ar fi adus mulțumirile generalului sovietic Malinovski, a cărui mamă a locuit în acea perioadă în Odesa.

Înainte de 1953, a fost arestat de trei ori. Perioada 1953 - 1967 este deocamdată lipsită de date. În 1967, locuind în strada Argentina, făcea piața în Amzei. Își făcuse un obicei să viziteze o bodegă unde lua un aperitiv. În toamna acestui an, ieșind într-o zi de la acea bodegă, a ajuns până la farmacia din Calea Victoriei, în fața ușii căreia a căzut și a murit. Nu era hipertensiv, nu suferea de cord, încât nu este exclusă o otrăvire. Este înmormântat, după ce fusese găsit de familie la morgă, la cimitirul Șerban Vodă (Bellu), în cavoul Rădulescu (cumant ?) de lângă capela cimitirului.

Scrieri: *Rolul organizațiilor militare moldovenești în actul unirii Basarabiei*, Chișinău, 1932, *Unirea Basarabiei*, Odesa, 1943.

Decorații: Ord. Coroana României în gr. de mare ofițer, Ord. Coroana Italiei în gr. de mare ofițer, Ordinele Regele Ferdinand, Steaua României și Coroana României în gr. de comandor.

PELIVAN Ion

Născut la 1 aprilie 1876 în comuna Răzeni, județul Lăpușna. Cursurile primare le face în satul natal, după care absolvă Seminarul teologic din Chișinău. Urmează Facultatea de Drept din Dorpat (Estonia).

În 1898/99 organizează și conduce prima grupare studențească moldovenească cu caracter național. Membrii grupării poartă corespondență cu patrioți români basarabeni refugiați, mai mult în țară, precum: Zamfir C. Arbure, Dr. P. Cazacu, Dr. Guțu, Gh. Madan ș.a. La mulți dintre membrii acestei organizații putea fi găsită, în afară de literatura rusă revoluționară, și literatură și corespondență românească care nu era cătuși de puțin în vederile politice ale Rusiei. Drept

urmă, prin 1902-1903, Românii din Dorpat sunt prinși și închiși atât în închisoarea din localitate, cât și într-una din Lituania, iar fruntașii surghiuniți în gubernia Arhanghelsk: Pelivan la Meezen, Oatu la Pinega, iar Grișcov la Onega, sub grava învinuire de tendințe separatiste românești. (Așadar, «separatismul» nu a constituit o noutate adusă de revoluția din 1917, ci a existat, probabil, începând chiar din 1812).

În 1904, P.I. este trimis pe frontul din Mangiuria. Pe la 1905, după înfrângerea Rusiei de către Japonezi, în Basarabia se organizează, în jurul marelui patriot Emilian Gavriliță, prima grupare națională democratică moldovenească. Din această grupare făceau parte Constantin Stere, P.I., Pan Halippa, I. Frățâman ș.a., dintre care unii abia eliberați din închisorile rusești.

În 1906, când apare gazeta *Basarabia* sub conducerea aceluiași Em. Gavriliță, P.I. este colaborator fidel al acestei gazete.

În cursul anului 1907, după mari eforturi, reușește să obțină postul de judecător de ocol la Bălți, unde va rămâne până în 1912. În acest an, cu ocazia serbărilor centenarului «eliberării Basarabiei de sub jugul turcesc de către Ruși» (așa denuceau unii istorici ruși raptul Basarabiei și, curios, tot așa îl denuște și astăzi câte un așa zis istoric contemporan), P.I., în calitate de slujbaș al Statului, nu numai că nu a luat parte la solemnități, dar a și circulat pe străzi cu o cocardă tricoloră cernită trimisă de sora sa Ecaterina, studentă în medicină la Iași. (De altfel, inițiativa cocardei tricolore cernite, ca și adunările din Vechiul Regat a avut-o Nicolae Iorga). P.I. a fost imediat destituit din funcție.

În primul război mondial este mobilizat din nou, fiind mutat din garnizoană în garnizoană, pentru ca în cele din urmă să ajungă în garnizoana Bolgrad, în 1917, unde va lucra pe plan național cu Șt. Ciobanu, aflat acolo, și de unde, cu ocazia revoluției rusești, va pleca la Chișinău și va lua parte la toate mișcările naționale.

La 3 aprilie 1917, face parte din comite-

tul de organizare a PNM, partid renăscut sub președinția lui Pavel Gore. Participă, în continuare, la primul și al doilea congres al învățătorilor, unde susține propunerile lui Șt. Ciobanu (v.), la multe alte manifestări, la ședința de reînființare a Societății culturale moldovenești (din 1905) devenind membru în comitetul de conducere ș.a., iar în iunie îi apare broșura *Adunarea întemeietoare*, în limba română, care a constituit o bună propagandă pentru viitorul Sfat al Țării. Nu refuză însă nici să-și prezinte candidatura pentru Constituanta rusă, din partea cooperației moldovenești (începutul lui octombrie 1917).

Conform hotărârii Congresului militarilor (20 octombrie) este cooptat membru în biroul de organizare a Sfatului Țării. Pe lista de deputați pentru Sfat, stabilită de birou, figurează și P.I. din partea C.C. al Partidului Național Moldovenesc.

La 21 noiembrie 1917, la deschiderea Sfatului Țării, vorbește din partea PNM (care îl propusese președinte al Sfatului), însă politic a fost să câștige și a câștigat I. Inculeț. În acest discurs ținut în fața deputaților la deschiderea Sfatului, spune, printre altele, în acel succint istoric al Basarabiei începând cu nedreptul rapt din 1812: «În anul 1812 noi am fost ruși din trupul Moldovei și anexați la Statul rus. Conducătorii poporului de atunci s-au îngrozit, fiindcă, cu toate că Moldova se găsea sub protectorat turc, ea era liberă. Este drept, Turcii luau a zecea parte din munca poporului, dar Turcul era cinstit: el ne prăda, dar nu-și băga cismele murdare în sufletul nostru. Turcul ne dădea voie să ne rugăm lui Dumnezeu în limba noastră/.../, ne-a lăsat școala în forma în care am moștenit-o de la bunici cu predare în limba natală; el nu ne forța să învățăm turcește». Tot așa era și în justiție și în administrație, spune P.I. Apoi: «Strămoșii noștri știau că în Rusia țărani se găsesc în robie, că ei se vând ca dobitoacele. De o mult mai mare libertate se bucurau țărani din Moldova/.../ Dumneavoastră ați auzit de marele nostru scriitor Alecu Russo,

care a prezis că va veni revoluția mare și va declara că și noi avem dreptul la autodeterminare națională. Această idee a fost însușită de către soldații noștri» - face aluzie la Congresul militarilor - «Numele lor trebuie să fie înscrise cu litere de aur în istoria poporului nostru. Dacă n-ar fi fost Congresul lor din octombrie, care a proclamat autonomia Basarabiei, deschiderea Sfatului Țării n-ar fi avut loc/.../ Să nu uităm că dacă noi, Moldovenii, am fi uitat limba noastră, noi am fi fost șterși de pe pământ».

În primul guvern al Republicii Moldovenești (7 dec. 1917 - 13 ian. 1918), prezidat de P. Erhan, cât și în al doilea guvern (până la 27 martie 1918), prezidat de D. Ciuhureanu, P.I. a fost Director general (ministru) de Externe. În această calitate, în zilele de 14 și 15 decembrie 1917 pleacă, împreună cu Vl. Cristi (Interne), la Iași, pentru a cere ajutorul armatei române, pentru motivul că unele minorități și unele formații proruse, nu negreșit de extremă stângă sau numai stângă, apelasera la forțele armate ale Rumcerodului. Făcând calea întoarsă spre Chișinău, ambii miniștri sunt arestați în gara Socola de lângă Iași de către membrii Frontotdel, dar scapă ca prin minune.

La 22 decembrie 1917 semnează o cerere scrisă, împreună cu P. Erhan și V. Cristi, către ministrul de război al României, ca Basarabia să fie ajutată cu un regiment de foști prizonieri ardeleni, pentru ca la 26 decembrie toți Directorii să semneze o telegramă prin care se cerea ajutorul armatei române.

În urma consfățuirii secrete care a avut loc în casa lui Bosie-Codreanu, la 7 ianuarie 1918, unde s-a aflat de telegrama de protest a lui I. Inculeț și P. Erhan împotriva intrării armatei române în Basarabia (telegramă rămasă neexpediată), se hotărăște plecarea mai multor delegații (v. Bosie-Codreanu) pentru a grăbi ajutorul României. P. I. va pleca împreună cu Suruceanu (v.), Buzdugan (v.) și Gafencu (v.), prin Suruceni și Leova, la Iași, în aceeași zi, interpelat, P. Erhan va spune că el nu știe nimic, va arunca vina

chemării armatei române asupra unor directori generali și, ceva mai târziu, va publica destituirea unora dintre ei, lucru neadevărat.

Abia la începutul guvernării formației D. Ciuhureanu, cu P.I. tot la Externe, se află că, datorită dezagregării Imperiului rus, a anarhiei locale etc., a fost necesară intervenția aliaților occidentali pentru menținerea frontului ruso-român, fapt care a determinat pe generalul Șcerbacev, în lipsa forțelor organizate rusești, să ceară guvernului român să trimită armata română în Basarabia.

A fost deputat în Sfatul Țării de la 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918. În cadrul Sfatului a fost membru în Comisia de declarații și statute, în Comisia administrativă, în cea de regulamente. La 27 martie 1918 a votat *pentru* unirea cu Țara Mamă.

După unire, a fost deputat în Parlamentul României Mari și Ministru al Justiției. În iulie 1919, Congresul țărănesc din Basarabia îl împuternicește să apere interesele Basarabiei la Conferința de pace de la Paris (1919-1920). P.I. conduce delegația formată din Ion Codreanu, Sergiu Cujbă și Gh. Năstase.

Arestat probabil în 1950 sau 1951, moare în închisoarea Sighet, la 25 ianuarie 1954, la 78 de ani. A fost reînhumat la cimitirul de la Cernica, mult mai târziu, prin intervențiile și grija lui Sinicliu.

A editat ziarul *La Bessarabie* și a colaborat la gazetele pariziene: *Le Temps*, *La Victoire*, *La Patrie*.

Opera: *La Bessarabie sous régime russe*, Paris, 1919; *Le mouvement et l'accroissement de la population en Bessarabie de 1812 à 1918*; *L'état économique de la Bessarabie*; *Chronologie de la Bessarabie*; *Les droits des Roumains sur la Bessarabie au point de vue historique, ethnique et de l'auto-détermination*; *La dynastie des nobles Kroupensky*; *Pourquoi le Babylone russe s'est décomposée*; Albumul *L'image de la Bessarabie*.

Ortografiat uneori Secară și probabil același cu Secară sau Săcară Vasile.

Născut la 9 mai 1894 în comuna Rughi din județul Soroca. În 1917 era învățător. După unire urmează și termină Facultatea de Agronomie din Iași.

Prima știre despre S.A. este de la 18 aprilie 1917, când vorbește la un miting în Odesa, după care a urmat o manifestație cu caracter național.

Comitetul ostășesc moldovenesc din Odesa dă sarcini unor membri ai săi, printre care și lui S.N., să intre în Comitetul din Chișinău alături de «separatiști» pentru a contrabalansa tendințele «antiseparatiste» ale fracției țărănești, tendință prezentă în organizația chișinăuană.

În ședința din după amiaza zilei de 20 octombrie, la Congresul ostășesc, se alătură grupului separatiștilor (v. A. Moraru). Este printre cei 44 de deputați aleși de congres pentru Sfatul Țării; împreună cu Păscăluță, C. Osoian și marinarul Gafencu, S.N. va reprezenta Comitetul din Odesa.

La 13 decembrie 1917, Col. T. Cojocaru îmbolnăvindându-se, Sfatul Țării însărcinează pe trei adjuncți ai săi să-l înlocuiască (v. Pântea), unul dintre cei trei fiind S.N.

Spre sfârșitul lui decembrie, S.N. expediază o telegramă către corpul voluntarilor din Chiev, cerând urgentarea trimiterii eșalonului de ardeleni.

La 8 ianuarie 1918, P. Erhan publică în presă că directorul Cristi, Pelivan, Bosie-Codreanu și locțiitorul S.N. au fost destituiți din guvern (v. Erhan).

S.N. era de formație SR național, fracția BM. A fost deputat de la 21 noiembrie 1917 la 27 noiembrie 1918. La 27 martie a votat *pentru* unire. După această dată va fi inspector agronom la Direcția Agriculturii din Basarabia.

Decorații: Ord. Coroana României - cavalier, Steaua României - ofițer și Medația Ferdinand.

SCOBIOILA Andrei

Născut la 4 octombrie 1884 în comuna Moșeni, județul Bălți. Urmează Școala normală și apoi Liceul militar din Chișinău. Facultatea de fizico-matematici din Odesa, licența în 1909.

Este mobilizat în preajma primului război mondial, în 1917 fiind într-o unitate rusească pe frontul român. La sfârșitul lui iunie 1917 se află la Iași, unde, împreună cu Gr. Cazacliu, V. Țanțu și Gh. Năstase, inițiază și conduce Comitetul Ostășesc Moldovenesc. S.A. devine președintele acestui comitet. Activitatea Comitetului din Iași a avut o covârșitoare importanță politică și militară, lui datorându-se crearea comitetelor ostășești moldovenești în toate garnizoanele Moldovei unde se aflau unități rusești încadrate cu ostași moldoveni. Acest comitet a contribuit și la menținerea disciplinei în armata română prin faptul că, prin membrii săi, împiedica pe emisarii revoluționari ruși să-și desăvârșească propaganda de răzvrătire printre soldații români. Delegații Comitetului Orășenesc veneau și ei la mitingurile convocate de trimișii revoluționari ruși, luau cuvântul spulberând atmosfera tulbure pe care aceștia încercau s-o infiltreze în armata română.

Grija pentru învățământul în limba maternă, anul școlar 1917/1918 fiind pe punctul de a începe, se concretizează la comitetul de sub președinția lui S.A. printr-o adresă către Zemstva gubedrnială, căreia îi sugera ideea de a apela la învățătorii ardeleni și bucovineni aflați în Rusia ca prizonieri sau refugiați, învățătorii basarabeni nefiind suficienți numeric.

În ședințele adunării delegaților de pe frontul român, ținute la 10, 11 și 12 oct. 1917, în Iași, se hotărăște, printre altele, ca S.A. să participe drept candidat pentru Constituanta rusă din partea partidului SR moldovenesc. Aceste alegeri fiind amânate, S.A. este din nou propus.

La Congresul ostășesc, în ședința din după amiaza zilei de 20 octombrie, se alătură

grupului separatiștilor (v. A. Moraru). Este ales ca deputat în Sfatul Țării din partea Comitetului Executiv Moldovenesc de pe frontul român. A fost deputat de la 21 noiembrie 1917 până la 18 februarie 1919.

La 18 februarie 1918, participă la deschiderea Universității populare din Chișinău, figurând și printre vorbitori.

La 27 martie 1918 votează *pentru* unire.

În cadrul Sfatului a fost membru în comisia constituțională și secretar, de la 25 noiembrie 1918 la 18 februarie 1919. După unire, a fost deputat în legislatura țărănistă 1928 - 1930. A fost profesor de matematici la Școala normală și la Liceul militar din Chișinău.

În 1940 se refugiază în București, unde va funcționa la Liceul Lazăr, ca profesor de matematici. În 1941, se înapoiază la Chișinău, la catedra de la Școala normală, iar în 1944, revenind în București, se pensionează.

Încetează din viață la 27 octombrie 1971 (infarct) fiind înmormântat la cimitirul Cărămidari (Piața Sudului) din București.

SILISTRARU Timofte

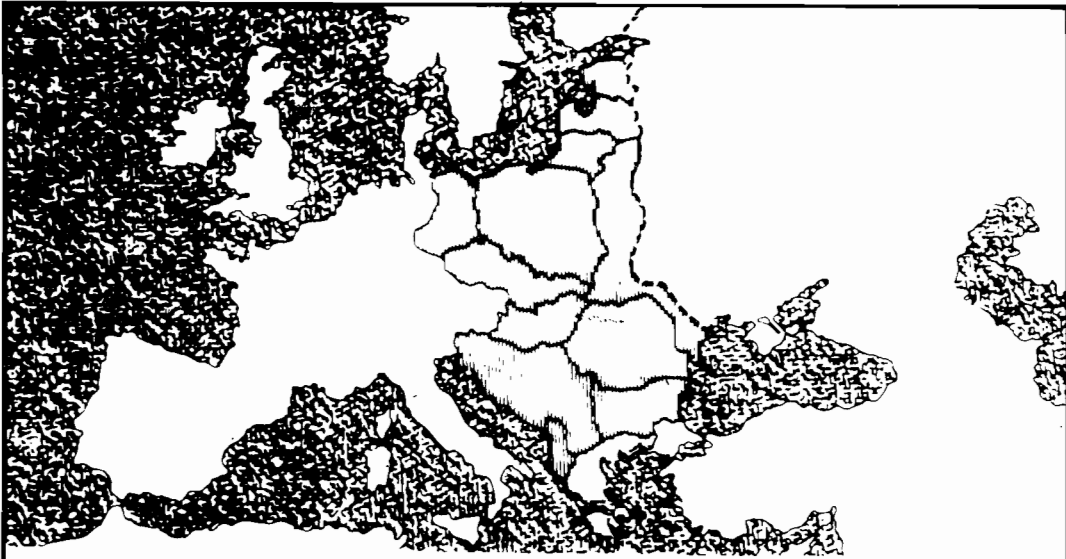
Născut la 5 ianuarie 1895 în comuna Taraclia, județul Tighina. Absolvent al Școlii de artilerie din Odesa, iar după unire licențiat al Facultății de Drept din Iași.

Pentru Sfatul Țării a fost delegat deputat de către Congresul militarilor moldoveni din 20 octombrie 1917. A fost deputat de la 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918.

La 27 martie, a votat *pentru* unirea Basarabiei cu țara Mamă, România.

A fost judecător la Tribunalul județului Lăpușna.

(Va urma)

Moscova, 9 Octombrie 1944

“Momentul era potrivit pentru a trata, așa că am spus: “Să aranjăm treburile noastre în Balcani. Armatele voastre sunt în România și în Bulgaria. Noi avem acolo interese, misiuni, agenți. Între noi nu trebuie să existe neînțelegeri pentru lucruri mărunte.

Cât privește Anglia și Rusia, ați fi de acord - l-am întrebat pe Stalin - ca voi să aveți o dominație de 90% asupra României, noi să avem 90% în Grecia și “fifty-fifty” cu voi în Jugoslavia?” În timp ce se traduceau cele de mai sus, am scris pe o jumătate de foaie de hârtie:

România: Rusia ia 90%; ceilalți iau 10%

Grecia: Marea Britanie (de acord cu Statele Unite) ia 90%; Rusia ia 10%

Jugoslavia și Ungaria: 50% - 50%

Bulgaria: Rusia ia 75%; ceilalți 25%

Winston Churchill

“Cel de al doilea război mondial”

- Memorii

SUMARUL

Dan Zamfirescu, <i>România în Europa de azi și Europa României de mâine</i>	1
Theodor Codreanu, <i>Ignorarea literaturii basarabene</i>	3
Mihai Ungheanu, <i>Sub șocul evidenței. Raportul Covasna-Harghita</i>	4
Traian Filip, <i>Psihologia Florilor (despre Ion Sava)</i>	9
Constanța Bădicel, «Să ne ținem de neam!»	13
Alexandru Chiriac, <i>Dicționar al membrilor Sfatului Țării din Chișinău</i>	18